

*A IX. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus rezümékötetete
Miskolc, Miskolci Egyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar, 2026.
ISBN 978-963-358-448-4*

1. szimpózium

Korszakváltások öröksége – Társadalom és mindennapi élet a változás dinamikájában

Szervezés: Balogh Balázs

Tudományterület: néprajz, kulturális antropológia

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS VISSZASZERZÉSE: MEZŐGAZDASÁGI SZÖVETKEZETEK EGY POLARIZÁLT VIDÉKI GAZDASÁGBAN. HATALOM, EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS AGRÁRÁTALKULÁS A ROMÁNIAI VIDÉKEN

Szilágyi Levente

ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja

Az előadás több éve zajló, a posztszocialista román vidéken működő mezőgazdasági szövetkezetek körében végzett terepmunkára alapozva az együttműködés különböző formáit vizsgálja, úgy, hogy az együttműködést nem normatív ideálként, hanem olyan történetileg beágyazott, hatalmi viszonyokkal átszótt stratégiaként vizsgálja, amely egyszerre enyhíti és újratermeli a társadalmi és gazdasági polarizációt.

ALKALMAZKODÁS, ÖNSZERVEZŐDÉS, TÚLÉLÉS? HORTIKULTURÁLIS ÉRTÉKEK ERDÉLY HELYI FEJLESZTÉSI STRATÉGIÁIBAN A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN

Nagy Zsolt

ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja

Amikor egy közösség tagjai krízishelyzetekben találják magukat, ösztönösen és tudatosan is igyekez(het)nek innovatív válaszok keresésével megoldást találni problémáikra. A válságos időszakokban megnő(het) az együttműködési hajlam, s az alulról való építkezés elve lép(het) érvénybe, a közösség tagjainak aktív részvételével. A rendszerváltás után Erdélyben a civil szervezetek, gazdasági egyletek stb. is többnyire azért alakultak meg egy adott közösség közegeiben, hogy a környezetükben érzett hiányok és problémák orvoslására mielőbb és lehetőség szerint a helyi sajátosságoknak megfelelően válaszoljanak, helyi és regionális értékek felkutatását, szakszerű dokumentálását, értéktárakba történő rendezését, és ezeknek az értékeknek a helyi

közösségek mindennapjaiba történő beépítését célozták meg. E folyamat eredményeként látszik felértékelődni a jelzett terület hagyományos hortikulturális értékeinek (tájjellegű gyümölcs-, zöldség- és dísznövényfajtáknak) a nagy része is, amelyek helyi fejlesztési stratégiák részeként ma már szakszerű felmérések, génbankok, oktató jellegű bemutatókerterek és tematikus túrautak, lokális és regionális ünnepek, valamint fesztiválok, brandek, illetve hagyományos, immár nagyrészt védjeggyel is ellátott agrártermékek és -termékcsaládok „főszereplőivé” váltak. Az előadás ezeket a rendszerváltás után született eredményeket, helyi kezdeményezéseket kívánja az alkalmazkodás, önszerveződés, túlélés és reziliencia terminusok segítségével vázlatosan bemutatni.

INFORMÁLIS KAPITALIZMUS. VIDÉKI CSEMPÉSZTÁRSADALMAK AZ UKRÁN-MAGYAR, UKRÁN-SZLOVÁK ÉS MAGYAR-SZLOVÁK HATÁRVIDÉKEN

Borbély Sándor

ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja

A csempészet – vagyis az emberek, áruk és a tőke országhatárokon átnyúló, illegális áramlása – politikailag definiált és társadalmilag mélyen beágyazott gazdasági gyakorlatok összessége. Olyan komplex, többretegű jelenség, amely egymástól látszólag elkülönülő jelenségek – az állam és a helyi társadalmak szabályrendszerei, a jogi és morális kategóriák, valamint a formális és informális intézmények – egyidejű vizsgálatát teszi lehetővé.

Az előadás egy hosszabb távra tervezett, a magyar–ukrán–szlovák hármashatár térségében kialakult transznacionális csempészeti és informális kereskedelmi gyakorlatokat vizsgáló kutatás első eredményeit mutatja be. A vizsgálat ezúttal az ukrán–magyar határvidékre összpontosít, és a határon átnyúló illegális árucseré különböző formáit, valamint az ezekhez kapcsolódó gazdasági, politikai és morális viszonyrendszereket elemzi a nyilvános társadalmi diskurzusok és médiareprezentációk példáin keresztül. A kutatás központi kérdése, hogy a rendszerváltást követő időszak nyilvános diskurzusai – különösen a sajtó és más médiumok – miként konstruálták meg az adott térséghez kötődő informális és illegális erőforrás-transzfereket (ember- és árucsempészet, határ menti feketekereskedelem, informális piaci cserekapcsolatok), illetve e reprezentációk milyen morális normákat, értékrendeket és kulturális rezsimeket közvetítettek, valamint milyen társadalmi tapasztalatok kialakulásához járultak hozzá.

Az elemzés kvalitatív tartalomelemzésre és diskurzuselemzésre épül, elméleti keretét pedig a kortárs antropológiai szakirodalom azon kritikai irányzatai képezik, amelyek a gazdasági cselekvéseket – legyen szó reciprocitáson, redisztribúción vagy modern piaci árucserén alapuló tevékenységekről – nem csupán racionális kalkulációk és piaci mechanizmusok függvényeként értelmezik, hanem társadalmilag és

politikailag többszörösen beágyazott jelenséggént közelítik meg. Az előadás mellett érvel, hogy a csempészet médiareprezentációi nem csupán a határ menti informális gazdaság működéséről, hanem a rendszerváltást követően átalakuló állam–piac–társadalom viszonyrendszeréről is fontos ismereteket nyújtanak. E megközelítés új szempontokkal járulhat hozzá az ukrán–magyar határtérség gazdasági átalakulásának, tágabb értelemben pedig a kelet-európai informális kapitalizmus kialakulásának és történeti változásainak értelmezéséhez.

DECENTRALIZÁCIÓ MINT KORSZAKVÁLTÁS: TÁRSADALMI ÉS KÖZIGAZGATÁSI ÁTALAKULÁSOK UKRAJNÁBAN AZ EUROINTEGRÁCIÓ MENTÉN

Lőrinc Ingrid

Debreceni Egyetem – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem

Az ukrain decentralizációs reform szorosan kapcsolódik az ország európai integrációs törekvéseihez, és 2014-től az államigazgatási rendszer átfogó modernizációját, valamint a helyi önkormányzatiság megerősítését célozza. A több mint egy évtizede zajló reform – amelyet a pandémia és a háború is jelentősen befolyásolt – mélyreható közigazgatási és társadalmi változásokat indított el. Ennek egyik legfontosabb eredménye az egyesített területi közösségek (OTI) rendszerének kialakulása, amely új alapokra helyezte a helyi döntéshozatalt és a közigazgatási struktúrát. A reform regionális és kisebbségi szinten is jelentős hatással járt, különösen Kárpátalján, ahol az új közigazgatási keretek a magyar közösség érdekérvényesítési lehetőségeit is átalakították.

A BUDAPESTRE MENEKÜLT ERDÉLYI MAGYARSÁG EGYES SZERVEZETEINEK KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI TÖRTÉNETE

Nagy Szabolcs

Széchenyi István Egyetem

A román megszállás elől menekülő erdélyi magyarság tagjai Budapesten hamar létrehoztak szervezeteket, melyek a két világháború közötti, a területi integritás visszaállításáért küzdő közélet érdekes színterein voltak. Előadásomban ezek egy részét szeretném bemutatni, tevékenységükön, kapcsolódási pontjaikon keresztül.

GYERMEKÉLMÉNYEK A HOLOKAUSZT ÁRNYÉKÁBAN

Sziszkoszné Halász Dorottya

Miskolci Egyetem

Az előadás fókuszában a világháborúk közötti Miskolc társas és társadalmi viszonyai állnak. Elsődleges cél sajátos nézőpontból, tizenéves gyermekek élményein és benyomásain keresztül ábrázolni a vidéki Magyarország legnépesebb zsidó közösségének történetét és közben árnyalni a korabeli Miskolc zsidó–keresztény kapcsolatainak jellemzőit és dinamikáját.

A releváns szekunder irodalmak mellett a forrásbázis alapját a USC Shoah Foundation Visual History Archive-ban fellelhető túlélő-interjúk képezik. A Miskolcon nevelkedett emlékezők életinterjúiból származó válogatás végigköveti a nyilatkozók családi és iskolai élményeit a kérdéses periódusban a kisgyermekkortól a vészkorszakig, bepillantást engedve a helyi neológia és ortodoxia mindennapjaiba. Eközben az előadás vizsgálja a gyermekek társas viszonyait, zsidó és keresztény kortársaikkal való kapcsolatát, a korszakban tapasztalt zsidóellenesség és antiszemitizmus mértékét és minőségét, továbbá keresi a választ olyan kérdésekre, hogy mit értett meg a gyermeki elme a körülötte zajló változásokból, a növekvő (élet)veszélyből, hogyan dolgozta fel mindezt, és befolyásolhatták-e a tapasztalatokat olyan körülmények, mint családi háttér, szociális vagy vallási különbségek.

POSZTMEMÓRIA SZEREPE A NEMZETI IDENTITÁS MEGÉRTÉSÉBEN: AZ 1956-OS MAGYAR FORRADALOM MINTÁJA

Nicolosi, Simona

Szegedi Tudományegyetem

A posztmemória lehetővé teszi a nemzeti identitás mélyebb megértését, hiszen egyrészt azon generációk emlékezete, akik a történelmi eseményt nem élték át, mégis örökölték annak traumatikus terhét, másrészt ez nem egyszerű felidézés (recollection), hanem imaginatív befektetés (investment), projekció (projection) és alkotás (creation), amellyel az utókor újraalkotja a hiányos emléket, Marianne Hirsch fogalma alapján.

A posztmemóriának elvben fel kellene dolgoznia a kollektív traumát, hogy az utókor túlléphessen rajta. Amikor ez nem történik meg, a történelmi seb szándékosan, tudatosan nyitva marad, befolyásolva a nemzeti identitás percepcióját.

Magyarországon a traumatikus történelmi események között kiemelkedik az 1956-os forradalom. László János szociálpszichológus szerint a magyar történelem elbeszélése bizonyos történelmi klaszterekre bontható; az 1956-os forradalom a „vesztettünk, de végül mégis győztünk” klaszterhez tartozik. Az utóbbi évek ’56-os megemlékező beszédei magyarázzák a „végül” kifejezést, és bevezetik a heroikus

viktimizmus fogalmát, amely az emlékezetpopulizmus egyik kulcseleme napjainkban. A heroikus viktimizmus a történelmi eseményt hősi ellenállásként állítja be, és egyszerre az ártatlan, ám bátor áldozat szerepét kínálja fel kollektív önazonosításra annak kockázatával, hogy a nemzet nem néz szembe kritikusan a múlttal.

MAGYAR EMLÉKEZETPOLITIKAI KONSTRUKCIÓK HUNGAROLÓGIAI VONATKOZÁSAI

Árvay Anett

Szegedi Tudományegyetem

A magyar emlékezetpolitika, történelmi emlékezet vizsgálata számunkra, magyaroknak is egy izgalmas, saját kultúránk megismerésére irányuló, interdiszciplináris kutatási téma. Azonban még összetettebbé válik mindez a hungarológia kontextusában, amikor külföldieknek beszélünk erről. Nem mindegy, mit és hogyan emelünk ki, magyarázunk el a sokszor ellentmondásos és társadalmi vitáktól kísért folyamatokból. Az előadás először az emlékezetpolitika, a közemlékezet kutatásának irányait, elméleti megközelítéseit vázolja fel, majd néhány esettanulmány segítségével bemutatja a 20–21. századi magyar emlékezetpolitika dinamikus változásait a 2025-ben megjelent átfogó kötet alapján (Foote – Árvay: *Contested Places, Contested Past. Sites of Memory and Comemoration in the Hungarian Landscape*). Kameránkat a birtokba vett terekre irányítjuk, és archív fotók segítségével követjük a ledöntések, áthelyezések, újrafelállítások néha krimibe illő történetét. Kik, mikor miért és miért pont azon a helyen akarnak emlékezni? Végül a harmadik részben az elmélettől a gyakorlat irányába fordulunk, megnézzük, hogy a kutatás és a tudományos eredmények hogyan építhetők be az oktatásban. Részletesen elemzem a kanadai Manitoba Egyetem diákjai számára kidolgozott köztéri emlékezet fókuszú háromhetes intenzív kurzusom tapasztalatait, kihívásait. A forradalmak, az első és második világháború, Trianon és a holokauszt öröksége itt él velünk, a köztereinken pedig tapinthatóvá válik. De vajon mennyire érthető ez egy külföldinek?

NÉPI ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG VÁLTOZÁSA A VAJDASÁGBAN A KORSZAKVÁLTOZÁSOK DINAMIKÁJÁBAN

Silling Léda

Községközi Műemlékvédelmi Intézet, Szabadka

A Vajdaság népi építészeti öröksége olyan összetett kulturális jelenség, amelynek értelmezése túlmutat az egyes települések vagy épülettípusok leírásán. A tanulmány célja, hogy hozzájáruljon a vajdasági magyar épített örökség regionális szemléletű megközelítéséhez, feltárva azokat a történeti, társadalmi és gazdasági össze-

függéseket, amelyek az épített környezet formálódását meghatározták. A vizsgálat a szegedi nagytáj, a Duna mente, a Tisza mente, valamint a bácskai és bánáti települések építészeti kapcsolatainak elemzésére épül, különös tekintettel a lakóházak alaprajzi rendszerére, homlokzatképzésére, oromzati kialakítására és díszítőelemeire. A kutatás arra keresi a választ, hogy a telepítések, a népességmozgások, a mezővárosi vonzaskörzetek, a piacozás, a közlekedési hálózatok fejlődése és a kulturális kölcsönhatások miként járultak hozzá a vajdasági magyar népi építészet regionális sajátosságainak kialakulásához. Épületfelmérések, történeti források, levéltári dokumentumok és térképi anyagok összehasonlító elemzésével a tanulmány a vajdasági magyar népi építészet térbeli kapcsolatrendszerének és fejlődési sajátosságainak árnyaltabb értelmezéséhez kíván hozzájárulni.

JOHAN BÉLA ÉS A MAGYAR FALU: FALUISMERET AZ EGÉSZSÉGPOLITIKA TÜKRÉBEN A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Szabó Katalin

Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeuma

A két világháború között három egészségpolitikus irányította a magyar egészségügyet. Fáy Aladár 1919 és 1925, Scholtz Kornél 1925 és 1932 között, Johan Béla pedig 1935-től látta el az államtitkári feladatokat. Fáy feladata a háború után az egészségügy konszolidálása volt, Scholtz a városi egészségügyi hálózat kialakítását kezdte meg, Johan pedig a falu egészségének helyreállítását, a falusi egészségügyi hálózat felépítését tűzte ki célul.

Johan meggyőződése volt, hogy a falu egészségügyi hálózatának kiépítésekor nem elég a külföldi mintákat másolni és vallotta, hogy falun az egészségügyi munka csak az emberek bizalmának megszerzése után lehet eredményes. Éppen ezért, mielőtt belekezdtek volna a teljes hálózat kialakításába, úgynevezett mintajárásokat hoztak létre, melyek létrehozását adatfelvétel előzte meg. Az előtanulmány tartalmazott földrajzi-, néprajzi-, építészeti előtanulmányokat és kutatásokat, valamint a lakosság összetételére vonatkozó statisztikai adatokat. A családi viszonyokat, korcsoportonként a halálozási adatokat, betegségek adatai tanulmányozták. Gazdasági és környezethigiénés tanulmányokat készítettek. Felmérték a kutak, a lakhatás, az élelmezés állapotát, az egészségügyi személyzet számára és minőségére is kitértek. A kutatások és a mintajárásokban szerzett tapasztalatok alapján épült ki a falusi ellátóhálózat, ez alapján határozták meg az egészségügyi személyzet munkáját, feladatait.

Előadásomban arra szeretnék választ kapni, milyen volt a faluról szerzett ismeretanyag, illetve a falu lakosságának önazonosságára vonatkozó kép egészségügyi szempontok alapján a két világháború között

FALU A VÁROSBAN. A MISKOLCHOZ CSATOLT FALVAK TÁRSADALMI ÉS KULTURÁLIS VÁLTOZÁSAI A 20. SZÁZADBAN

Tóth Arnold

Herman Ottó Múzeum

Miskolc mezőváros és a közvetlen szomszédságában fekvő községek kapcsolatrendszere a 19. századi iparosítás hatására jelentősen átalakult. A közlekedés, a munkavállalás, a mezőgazdasági termékek értékesítése terén bekövetkezett változások alapjaiban formálták át a falvak és a város viszonyát. Nagy-Miskolc koncepciója a 20. század folyamán több lépésben vált valóra: a környező falvakat négy különböző korszakban csatolták a városhoz. A megvalósult települési átrendeződés a társadalom és a kultúra terén is lenyomatot hagyott, az átalakuló falvak elővárosi és kertvárosi városrészekké váltak. Ugyanakkor megerősödött, és egyben átrendeződött a lokális identitás, ami a vizsgált települések szimbolikus térhasználatában is tetten érhető. Az előadás az egykor önálló Görömböly község 20. századi korszakváltásain keresztül világítja meg az urbanizáció hatására átalakuló hagyományos paraszti kultúra változásait.

A MAGYAR NÉPDAL MINT PROJEKCIÓS FELÜLET

Hajnács Indira Anna

GWZO Leipzig

Előadásomban a magyar népdalok újrainterpretálásainak történelmi, gazdasági és társadalompolitikai hátterével foglalkozom.

A MIGRÁCIÓBAN ÉLŐ MAGYAROK INTEGRÁCIÓS ÉS MUNKAERŐPIACI KIHÍVÁSAI NAPJAINKBAN

Balogh Eszter

Károli Gáspár Református Egyetem

Az előadásban a Németországban és Auszriában élő magyarokról készült reprezentatív kérdőíves felmérés eredményeit mutatom be. Az előadás rávilágít, hogy a magyarok munkaerőpiaci helyzete komoly mértékben megváltozik a hazai helyzetükhöz képest. A magyar munkavállalók a két vizsgált országban nem tudnak a végzettségüknek megfelelő munkát végezni, jelentős mértékben kényszerülnek pályaelhagyásra, helyzetüket elsősorban a német nyelvtudás és nem az egyéb kompetenciáik

határozzák meg. Az előadás továbbá rávilágít, hogy a nők még nagyon magas nyelvtudás mellett is hátrányokat szenvednek el.

BÉCSBEN ÉLŐ ANYÁK PSZICHÉS KIHÍVÁSAI

Szvetelszky Zsuzsanna

Károli Gáspár Református Egyetem

Az előadás egy kvalitatív interjúkutatás eredményeiből ad ízelítőt. Bemutatja, hogy az anyák a munkaerőpiaci nehézségeiket, az úgynevezett dequalifikációs stigmát hogyan, milyen elhárító mechanizmusokkal, kognitív disszonanciákkal oldják fel.